

Discovering the Archaeologists of Europe

Transnationaal Rapport

Kenneth Aitchison

Institute for Archaeologists

2009

Uitgegeven door het Institute for Archaeologists

Copyright © the Institute for Archaeologists 2009

Institute for Archaeologists, SHES, Whiteknights, University of Reading, PO Box 227,
Reading RG6 6AB, United Kingdom.

Vertaling: Yvonne Lammers en Marc Lodewijckx

De rechten van Kenneth Aitchison als auteur van dit werk zijn vastgelegd in overeenstemming
met het Copyright, Designs and Patents Act 1988.

ISBN 978-0-948393-96-9

Omslagontwerp: Conor McDermott

**DISCOVERING THE ARCHAEOLOGISTS
OF EUROPE**

Europese archeologen doorgrond

TRANSNATIONAAL RAPPORT

Kenneth AITCHISON

2009

Dankwoord

De auteur wil graag de volgende personen bedanken, die allen aan dit project hebben bijgedragen als lid van het *Discovering the Archaeologists of Europe* team.

Efthymia Alphas, Gregor Bajc, Lucia Benedikova, John Collis, Rachel Edwards, Eva Fottova, Jan Frolik, Margaret Gowen, Anthony Harding, Raimund Karl, Angeliki Kossyva, Dirk Krausse, Patrizia La Piscopia, Marc Lodewijckx, Kristine Magerman, Conor McDermott, Dóra Mérai, Tomáš Michalík, Nagy Mihály, Predrag Novaković, Carla Nübold, Alcestis Papadimitriou, Pantos Pantos, Despo Pilides, Vesna Pintarič, Stefan Schmidt, Danica Staššiková-Štukovská, Martin Tomasek, Katja Uršič en Karen Waugh.

John Collis was projectadviseur terwijl Rachel Edwards verantwoordelijk was voor de projectevaluatie. Claire Soper en Kathryn Whittington hebben het project administratief ondersteund.

Het project werd gefinancierd met hulp van het Leonardo da Vinci II fonds van de Europese Commissie. Dit rapport geeft slechts de mening van de auteur weer en de commissie kan niet verantwoordelijk worden gesteld voor welk gebruik dan ook van de informatie die het rapport bevat.

Inhoud

Dankwoord	1
Inhoud	2
1. Samenvatting van de projectresultaten	3
2. Doelstellingen en objectieven	5
3. Projectpartners	6
4. Methodologie	7
4.1. Datavergaring	7
4.2. Data Analyse	7
5. Definities van de term ‘archeoloog’	8
6. Aantal personen werkzaam in de archeologie	9
7. Toename van de archeologiesector in het verleden	11
8. Verwachte groei van de archeologiesector	12
9. Leeftijd en geslacht van de archeologen	13
10. Archeologen en mindervaliditeit	15
11. Land van herkomst	16
12. Hoogste kwalificatieniveau behaald door archeologen	18
13. Voltijds en deeltijds werk in de archeologie	20
14. Verloning in de archeologie	21
15. Opleidingsbehoeften en competentielacunes	22
16. Transnationale mobiliteit	23
16.1. Belemmeringen voor transnationale mobiliteit – Vergunningen	24
16.2. Belemmeringen voor transnationale mobiliteit – Kwalificaties.....	25
16.3. Belemmeringen voor transnationale mobiliteit – Taalvereisten.....	26
17. Aanbevelingen	27
18. Bibliografie	28
Appendix 1: Overheid en private markt	29

1. Samenvatting van de projectresultaten

Discovering the Archaeologists of Europe was een omvangrijk project waarin onderzoek gedaan werd naar de arbeidsmarkt, de kwalificaties en de transnationale mobiliteit van archeologen in 12 landen van de Europese Unie. Het onderzoek vond plaats in 2007-2008.

Organisatie. De uitvoering van de archeologie is in de deelnemende landen georganiseerd volgens verschillende modellen, met verschillen in het evenwicht tussen de werking van commerciële bedrijven en overheidsinstellingen. Ook zijn er per land verschillen over wie, in verschillende functies, als archeoloog beschouwd kan worden.

Tewerkstelling. Binnen de 12 participerende landen zijn ongeveer 16.657 personen werkzaam als archeoloog, wat neerkomt op 0,02% van de totale beroepsbevolking in deze landen. Het hoogste percentage van archeologen t.o.v. de beroepsbevolking is gelegen in Ierland, waar archeologen 0,08% van de beroepsbevolking uitmaken. In de landen waar archeologie vooral op commerciële basis wordt uitgevoerd, is de tewerkstelling in de archeologie beduidend hoger.

Samenstelling van de archeologen. Voor zover hierover data beschikbaar zijn, is 54% van de archeologen van het mannelijk geslacht en 46% vrouwelijk. Dit komt goed overeen met de verhoudingen in de gehele EU-beroepsbevolking, nl. 53% mannelijk en 47% vrouwelijk. Zowel in Griekenland als in Cyprus is het aantal vrouwelijke archeologen relatief veel hoger.

Leeftijd. De gemiddelde leeftijd van de Europese archeologen is 39 jaar.

Mindervalide personen. Het aantal mindervalide personen in de Europese archeologie is zeer beperkt, nl. 1,5%, voor zover de gegevens hierover volledig zijn. Enkel in Duitsland is het aantal mindervalide personen in de archeologische sector beduidend hoger, nl. 6%.

Arbeidsduur. Voor zover de data hierover volledig zijn, werkt 86% van de archeologen in de 12 deelnemende landen voltijds en 14% deeltijds. Dit is vergelijkbaar met het totaalbeeld van de gehele beroepsbevolking in de EU, waarvan 82% voltijds werkt en 18% deeltijds. De cijfers zijn echter sterk verschillend per land gezien men in sommige landen in de archeologie voornamelijk voltijds werkt terwijl er in andere landen sprake is van 1 op 4 deeltijds werkende archeologen.

Verloning. Gemiddeld verdienen archeologen in de 12 deelnemende landen iets meer dan het nationaal gemiddelde en ook het gemiddelde loon van alle archeologen die in het onderzoek werden opgenomen ligt iets hoger (107%) dan het gemiddelde salaris van de gehele EU-beroepsbevolking. In de landen waar archeologie vooral door overheidsdiensten wordt uitgevoerd zijn de gemiddelde salarissen over het algemeen hoger dan in landen waar de commerciële archeologie domineert, maar in dat geval zijn er ook meestal veel minder arbeidsplaatsen beschikbaar.

Groei van de sector. Op basis van het aantal beschikbare arbeidsplaatsen is de archeologische sector in vrijwel alle deelnemende landen in de afgelopen 5 jaar gegroeid en met het jaar 2007, waarin dit onderzoek werd uitgevoerd, als referentie wordt een verdere groei verwacht.

Kwalificaties. In alle deelnemende landen beschikken de personen die in de archeologie werkzaam zijn over een diploma en de nodige kwalificaties. 5% van de archeologen behaalde zijn/haar diploma in een ander land dan waar hij/zij nu werkzaam is.

Land van herkomst. 92% van de archeologen in de 12 onderzochte landen is afkomstig van het land in kwestie; 6% is afkomstig uit een ander EU-land; 1% is afkomstig uit een land buiten de EU.

Behoeftte aan opleiding of bijscholing. De nood aan archeologische opleidingen en bijscholing werd in ieder land bevestigd maar door de grote variëteit in de vraagstelling per

land, waarbij rekening werd gehouden met de eigen specifieke structuren en benaderingen van archeologisch werk, is de beschikbare informatie moeilijk vergelijkbaar en in één pakket samen te vatten.

Mobiliteitsbelemmeringen. Het doel van dit project was om meer inzicht te bekomen in de vereisten voor en de mogelijkheid om te voorzien in transparante kwalificaties voor archeologen in heel Europa met als doel om transnationale mobiliteit te bevorderen.

Het project heeft aangetoond dat het voor archeologen mogelijk is om voor het uitvoeren van archeologisch werk van het ene land naar het andere land te verhuizen en dat archeologen, om werk te verkrijgen in één van de andere deelnemende EU-landen, voldoende gekwalificeerd dienen te zijn en, normaal gesproken, minstens over een basisdiploma archeologie dienen te beschikken.

Dit betekent niet dat de kwalificaties van een archeoloog in alle andere landen, buiten het eigen land van herkomst, worden gehonoreerd. Verschillen in tradities zorgen ervoor dat licentiesystemen, die over het algemeen gebaseerd zijn op academische kwalificaties, een vrij verkeer van archeologen van het ene naar het andere land kunnen belemmeren.

Het project heeft ook aan het licht gebracht dat archeologen over de nodige taalvaardigheid dienen te beschikken om in een ander land dan het eigen land van herkomst te kunnen werken (dikwijls vormt dit een absolute noodzaak om werk te verkrijgen).

2. Doelstellingen en objectieven

De bedoeling van dit project was om meer inzicht te bekomen in de vereisten voor en de mogelijkheid om te voorzien in transparante kwalificaties voor archeologen in heel Europa.

Om dit doel te bereiken heeft het project doelstellingen geformuleerd zowel op nationaal als op Europees niveau, namelijk:

- het in kaart brengen van belemmeringen op het vlak van het starten van een archeologische loopbaan en op het vlak van de transnationale mobiliteit,
- het vergaren van informatie en het opmerken van trends met betrekking tot de arbeidsmarkt, met inbegrip van de opleidingsmogelijkheden, de aanwerving en de mogelijkheden om een archeologische loopbaan uit te bouwen,
- het vaststellen van het aantal actieve archeologen per land,
- het in kaart brengen van behoeften aan scholing en van tekortkomingen in competentie,
- de archeologische werkgevers voorzien van informatie om hen te helpen bij het opstellen van ondernemingsplannen en bij het verbeteren van de werking van hun organisatie.

Het project heeft deze doelstellingen bereikt door het bepalen, in kaart brengen en verspreiden van informatie over archeologen en de archeologische arbeidsmarkt in heel Europa en om het voor werkgevers, professionele verenigingen, de *European Association of Archaeologists*, opleidingsinstituten en andere organisaties mogelijk te maken om:

- kennis te vergaren i.v.m. de praktische arbeidsomstandigheden en -voorwaarden om aldus de transnationale mobiliteit van archeologen te vergemakkelijken,
- specifieke criteria en methoden te definiëren om trainingsbehoeftes in heel Europa in kaart te brengen,
- de analyse van en het anticiperen op competentievereisten te verbeteren,
- de mogelijkheid te bieden om competentievereisten tussen verschillende landen te vergelijken.

Voor de uitvoering van dit project was dergelijke informatie in de meeste landen niet beschikbaar en nooit eerder werd ze op een transnationale basis vergaard of aangewend.

3. Projectpartners

Aan dit project werkten archeologische organisaties uit 12 landen van de Europese Unie mee, plus de transnationale *European Association of Archaeologists*. Deze organisaties hadden een gevarieerde achtergrond, wat heeft geresulteerd in een breed spectrum aan standpunten en meningen binnen het project en daarmee een sterke basis voor de onderzoeksresultaten.

Partnerorganisaties

België	Katholieke Universiteit Leuven	Universiteit
Cyprus	Department of Antiquities	Overheidsinstelling voor erfgoedbeheer
Duitsland	Verband der Landesarchäologen in der Bundesrepublik Deutschland	Beroepsvereniging van regionale archeologen
Griekenland	Syllogos Ellinon Archaïologon	Beroepsvereniging van archeologen in dienst van de overheid
Groot-Brittannië	Institute of Field Archaeologists	Beroepsvereniging van archeologen
Hongarije	Magyar Régész Szövetség	Beroepsvereniging van archeologen
Ierland	Institute of Archaeologists of Ireland	Beroepsvereniging van archeologen
Nederland	Vestigia b.v. Archeologie en Cultuurhistorie	Privaat bedrijf i.v.m. erfgoedbeheer
Oostenrijk	Internationales Österreichisches Archaeologie Forum	Archeologische vereniging
Slovenië	Univerza v Ljubljani	Universiteit
Slowakije	Archeologický ústav SAV	Nationaal agentschap voor archeologie
Tsjechië	Archeologický ústav Akademie Věd České Republiky	Nationale instelling voor archeologie
Transnationaal, administratieve zetel in Tsjechië	European Association of Archaeologists	Europese Vereniging van Archeologen

Van deze 13 organisaties waren er 11 oorspronkelijke projectpartners (met subsidie van de Europese Commissie) en twee – Hongarije en Oostenrijk – geassocieerde partners. Omdat deze beide landen zich pas in een later stadium bij het project hebben aangesloten, toen het budget al was verdeeld, hebben zij op eigen kosten aan het project deelgenomen.

Nationale rapporten betreffende de arbeidsmarkt in de participerende landen zijn geschreven en gepubliceerd in de nationale talen en in het Engels en beschikbaar op www.discovering-archaeologists.eu.

Een aanvullend rapport over kwalificaties en beroepsvaardigheden van archeologen werd samengesteld door de projectadviseur, professor John Collis, en is eveneens beschikbaar op de hoger vernoemde website.

4. Methodologie

De partners hebben hun opvattingen en gezichtspunten onderling gedeeld om er zorg voor te dragen dat vergelijkbare, alhoewel niet identieke, methoden werden gebruikt bij de verzameling, de analyse en de presentatie van de gegevens.

4.1. Datavergaring

De aanpak berustte op het model van een eerder onderzoek in Groot-Brittannië, waarbij op twee momenten (in 1997-98 en 2002-03) gegevens in verband met de archeologische arbeidsmarkt werden verzameld en geanalyseerd, en werd op vergelijkbare wijze toegepast in de 12 deelnemende landen.

Hoewel de manier van gegevens verzamelen per land verschilden – de partners zijn overeengekomen dat een bepaald niveau van flexibiliteit toegestaan zou moeten worden om tegemoet te komen aan nationale structuren en tradities – maakten alle partners gebruik van vragenlijsten, met een eventuele *follow-up* per email of telefoon.

De partners waren akkoord dat in elk van de landen een aantal basisvragen gesteld zouden worden zodat de data onderling vergelijkbaar waren. In elk land werd ook bijkomende specifieke informatie opgevraagd. De basisinformatie had betrekking op:

- aantal personen werkzaam in de archeologie,
- leeftijd en geslacht van personen werkzaam in de archeologie,
- eventuele lichamelijke beperkingen van personen werkzaam in de archeologie,
- nationaliteit van personen werkzaam in de archeologie (land van oorsprong),
- verhouding voltijdse en deeltijdse tewerkstelling in de archeologie,
- evolutie in aantal personen werkzaam in de archeologie: 1, 3 en 5 jaar geleden en over 1 en 3 jaar,
- opleiding en andere beroepsvaardigheden van de personen werkzaam in de archeologie en in welk land zij deze opleiding en vaardigheden verkregen,
- professionele scholingsbehoeften en specifieke noden aan competenties met betrekking tot archeologische werk,
- Individueel inkomen en verloning voor archeologisch werk.

De archeologische bedrijvigheid is in de 12 deelnemende landen structureel verschillend georganiseerd. Dit wordt in ieder nationaal rapport besproken en details over de relatie tussen de uitvoering van de archeologische bedrijvigheid, de commerciële bedrijven en de overheidsinstellingen worden vermeld in *Appendix 1, Overheid en private markt*.

4.2. Data Analyse

Iedere partner werd geconfronteerd met een zeker percentage onbeantwoorde vragenlijsten, waardoor niet alle data met betrekking tot de personen werkzaam in de archeologie verzameld konden worden. Iedere partner berekende op basis van de beschikbare gegevens uit de ingevulde vragenlijsten een statistische schatting van het totaal aantal personen werkzaam in de archeologen (het eerste item uit de basislijst).

Voor de andere gegevens was er meestal voldoende kwalitatieve en kwantitatieve informatie beschikbaar om de ingestuurde data direct te analyseren zonder te hoeven extrapoleren.

In alle gevallen was de grootte en variatie van de verzamelde gegevens voldoende om een complexe multivariabele analyse door te voeren. Dit transnationale rapport put uit de data die in de nationale rapporten van de 12 verschillende landen voorkomen om de gegevens onderling te vergelijken en gezamenlijk voor de 12 deelnemende landen te presenteren.

5. Definities van de term ‘archeoloog’

Dit project heeft getracht een beeld te geven van de taken van alle personen die omschreven kunnen worden als ‘tewerkgesteld in de archeologie’ in de 12 deelnemende landen.

In sommige landen is er sprake van een wettelijke definitie over wie zich ‘archeoloog’ kan noemen. Deze definities variëren tussen twee uitersten: aan de ene kant landen zoals Griekenland, waar de wettelijke bepaling gekoppeld is aan het verlenen van toestemming om opgravingen uit te voeren, en aan de andere kant landen zoals Groot-Brittannië, waar een archeoloog wordt gedefinieerd op basis van het werk dat hij uitvoert (een archeoloog is iemand die aan archeologie doet !) en waar geen formele wettelijke definitie voorhanden is. John Collis (2009) heeft de wettelijke bepalingen verzameld van wie in de deelnemende landen als archeoloog wordt beschouwd, waarvan de meeste definities gebaseerd zijn op het behalen van bepaald diploma.

Wettelijke bepaling van ‘archeoloog’

België	Universitair diploma
Cyprus	Universitair diploma met specialisatie in Archeologie
Duitsland	Doctoraat of Magister in Archeologie
Griekenland	Universitair diploma met specialisatie in Archeologie
Groot-Brittannië	Geen wettelijke definitie
Hongarije	Universitair Masterdiploma
Ierland	Geen wettelijke definitie
Nederland	Universitair diploma
Oostenrijk	Universitair Masterdiploma of <i>‘Mitarbeiter’</i>
Slovenië	Universitair Masterdiploma of equivalent
Slowakije	Universitair Magisterdiploma of equivalent
Tsjechië	Universitair Masterdiploma of equivalent

Deze bepalingen zijn voornamelijk gebaseerd op het klassieke perspectief dat de archeoloog iemand is die de fysieke overblijfselen van het menselijk leven in het verleden bestudeert. De huidige definitie overstijgt dit perspectief echter en omvat ook mensen die de resten conserveren en beheren voor het heden en de toekomst.

Dit betekent dat archeologen niet alleen veldwerkers zijn. Hoewel archeologisch veldwerk een belangrijk onderdeel van de archeologische bedrijvigheid vormt, heeft dit project ook aandacht besteed aan archeologen die werkzaam zijn als adviseurs voor overheidsinstellingen en private bedrijven en aan archeologen die een job hebben als museumconservator of als docent en onderzoeker.

Deze verschillende standpunten hebben er onvermijdelijk toe geleid dat er verschillen van land tot land zijn omtrent wie er als archeoloog gekwalificeerd wordt. De partners hebben er formeel toe besloten dat, voor de doelstelling van het project, de definitie zo breed mogelijk gehouden moest worden, aangepast aan de situatie in ieder individueel land, maar in ieder geval zonder de opleiding als enig of als voornaamste criterium te beschouwen. In principe moest iedereen die werkt met archeologische informatie of met archeologische voorwerpen bij het onderzoek betrokken worden, dus alle personen die werkzaam zijn in de archeologie en niet enkel zij die de titel van archeoloog bezitten.

6. Aantal personen werkzaam in de archeologie

De verzamelde gegevens betreffen het aantal personen die in de partnerlanden werkzaam zijn in de archeologie, zowel archeologen als ondersteunend personeel.

Totaal aantal personen werkzaam in de archeologie

Land	Aantal archeologen	Aantal ondersteunend personeel	Totaal
België	765	467	1.232
Cyprus	52	437	491
Duitsland	2.500	8.049	10.549
Griekenland	1.856	onbekend	1.856
Groot-Brittannië	6.865	866	7.731
Hongarije	620	onbekend	620
Ierland	1.709	102	1.811
Nederland	761	275	1.036
Oostenrijk	743	222	965
Slovenië	175	onbekend	175
Slowakije	186	121	307
Tsjechië	425	352	777
Totaal	16.657	10.891	27.550

Van de 12 deelnemende landen heeft Groot-Brittannië veruit het grootste aantal personen die werkzaam zijn in de archeologie. Dit kan worden toegeschreven aan het commercieel systeem dat er in voege is voor archeologische werkzaamheden en waardoor een significant aantal banen werd gecreëerd. De andere landen met een vergelijkbaar systeem zijn Nederland en Ierland. De wijze waarop archeologisch onderzoek in het verleden in de diverse landen werd georganiseerd heeft een effect op het totaal aantal personen die in de archeologie werkzaam is, zoals in Duitsland, waar het de gewoonte is om arbeiders bij het uitvoeren van archeologisch veldwerk te betrekken.

Er was dus enige discrepantie in de wijze waarop per land het aantal ondersteunende personeelsleden werd berekend, waardoor deze cijfers minder bruikbaar zijn.

Aantal archeologen ten opzichte van de totale arbeidsmarkt

Land	Aantal archeologen	Totale beroepsbevolking	% archeologen
België	765	4.380.000	0,02%
Cyprus	52	378.000	0,01%
Duitsland	2.500	38.210.000	0,01%
Griekenland	1.856	4.510.000	0,04%
Groot-Brittannië	6.865	28.441.000	0,02%
Hongarije	620	3.926.000	0,02%
Ierland	1.709	2.112.000	0,08%
Nederland	761	8.464.000	0,01%
Oostenrijk	743	4.028.000	0,02%
Slovenië	175	985.000	0,02%
Slowakije	186	2.358.000	0,01%
Tsjechië	425	4.922.000	0,01%
Totaal	16.657	102.714.000	0,02%

Wanneer we het totaal aantal archeologen vergelijken met het totaal van de beroepsbevolking per land (aantallen uit Romans & Preclin 2008) stellen we vast dat het aantal archeologen doorgaans 0,01% tot 0,02% van dit totaal bedraagt. Zelfs in Groot-Brittannië, met een relatief hoog aantal archeologen, bestaat slechts 0,02% van de beroepsbevolking uit archeologen. De twee landen met significant hogere percentages zijn Griekenland, met 0,04%, en Ierland, waar een opvallend hoog percentage van 0,08% van de beroepsbevolking archeoloog is (één op 1250).

De Ierse archeologische arbeidsmarkt, zoals ze in deze studie naar voren komt, is opmerkelijk omdat ze niet alleen relatief groot is maar ook opvallend transnationaal (zie 11. *Transnationale mobiliteit*). Dat is te wijten aan de grote hoeveelheid archeologisch werk dat wordt uitgevoerd, voorafgaand aan grote woonprojecten en infrastructuurwerken, en aan de commerciële bedrijven die het werk uitvoeren met flexibele werkkrachten met relatief kortlopende contracten waardoor archeologen worden aangetrokken uit heel Europa en daarbuiten.

7. Toename van de archeologiesector in het verleden

Er werden gegevens opgevraagd in verband met de groei van de archeologische sector in elk van de deelnemende landen in de afgelopen vijf jaar.

Groei in het verleden

Land	Groei in de afgelopen vijf jaar (sinds 2002-2003)	Groei in de afgelopen drie jaar (sinds 2004-2005)	Groei in het afgelopen jaar (sinds 2006-2007)
België	+24%	+15%	+6%
Cyprus	+23%	+29%	+29%
Duitsland	+8%	0%	-2%
Griekenland	+11%	+2%	-10%
Groot-Brittannië	+18%	+17%	+10%
Hongarije	onbekend		
Ierland	+39%	+32%	+21%
Nederland	+61%	+54%	+36%
Oostenrijk	-18%	-22%	-14%
Slovenië	+45%	+4%	-4%
Slowakije	+20%	+11%	+2%
Tsjechië	+30%	+23%	+6%

De hier genoemde percentages zijn berekend op basis van het aantal organisaties dat een aangroei in de tewerkstelling verwacht, min het aantal dat een inkrimping verwacht, waarbij alleen de organisaties die hierover een mening gaven in rekening zijn gebracht. De aantallen geven dus geen absolute aangroei of inkrimping weer.

In vrijwel alle deelnemende landen is de archeologie in het recente verleden gegroeid. Uitzonderingen zijn Duitsland en Oostenrijk en in mindere mate Slovenië, waar over de afgelopen 5 jaar genomen een significante groei werd waargenomen, maar waar de groei in het laatste jaar voor het onderzoek was afgenomen. De Duitssprekende landen zijn bovendien minder zeker over een toename in de toekomst dan andere deelnemende landen (zie 8. *Verwachte groei van de sector*).

De Griekse aantallen zijn sterk beïnvloed door het effect van de Olympische Spelen van 2004 in Athene omdat een aantal archeologen die betrokken waren bij Spelen-gerelateerde projecten in dienst is gebleven tot minstens 2007. In Nederland wordt de grootste significante groei in het recente verleden gelinkt aan de overschakeling van een overheidsgestuurde organisatie van de archeologie naar een marktgeoriënteerd systeem.

8. Verwachte groei van de archeologiesector

Deze data hebben betrekking op de verwachte groei van de archeologische sector in de komende drie jaar, in elk van de participerende landen.

Verwachte groei

Land	Groei in het komende jaar (2008-2009)	Groei in de volgende drie jaar (2010-2011)
België	+3%	+12%
Cyprus	+33%	+33%
Duitsland	-2%	-12%
Griekenland	+2%	+39%
Groot-Brittannië	+14%	+26%
Hongarije	onbekend	
Ierland	+26%	+42%
Nederland	+27%	+38%
Oostenrijk	+4%	-3%
Slovenië	+13%	+32%
Slowakije	+9%	+3%
Tsjechië	+11%	+21%

De hier genoemde percentages zijn berekend op basis van het aantal organisaties dat een aangroei in de tewerkstelling verwacht, min het aantal dat een inkrimping verwacht, waarbij alleen de organisaties die hierover een mening gaven in rekening zijn gebracht. De aantallen geven dus geen absolute aangroei of inkrimping weer.

Over het algemeen kan worden vastgesteld dat archeologische organisaties en werkgevers in de meeste participerende landen vertrouwen hebben in aangroei van de tewerkstelling in de nabije toekomst, met uitzondering van Duitsland en Oostenrijk.

Het is van belang te beseffen dat deze gegevens werden opgevraagd voor de ernst van de wereldwijde economische crisis, die aan het eind van de zomer van 2007 opkwam en een grote economische impact had in de herfst van 2008, volledig duidelijk werd. Het is onwaarschijnlijk dat de bevraging zoveel vertrouwen tot uiting had gebracht wanneer het onderzoek had plaats gehad aan het einde van 2008 of begin 2009, vooral in die landen waar de archeologische sector sterk gerelateerd is aan de bouwindustrie.

9. Leeftijd en geslacht van de archeologen

Deze data hebben betrekking op de leeftijd en het geslacht van personen die werkzaam zijn in de archeologie in de deelnemende landen.

Geslacht

Land	Vrouwen		Mannen	
	Aantal	Procent	Aantal	Procent
België	357	47%	408	53%
Cyprus	36	69%	16	31%
Duitsland	717	37%	1.220	63%
Griekenland	872	76%	272	24%
Groot-Brittannië	1.013	41%	1.432	59%
Hongarije	244	48%	264	52%
Ierland	359	45%	438	55%
Nederland	130	37%	218	63%
Oostenrijk	233	51%	221	49%
Slovenië	22	45%	27	55%
Slowakije	66	36%	119	64%
Tsjechië	134	32%	291	68%
Totaal	4.183	46%	4.926	54%

In de Europese Unie is 53% van de beroepsbevolking mannelijk en 47% vrouwelijk (Romans & Preclin 2008). De ingezamelde gegevens voor de archeologische sector komen dus goed overeen met deze van de gehele beroepsbevolking.

In vrijwel alle deelnemende landen is er een duidelijk overwicht aan mannelijke archeologen. De enige uitzonderingen zijn Oostenrijk, waar ongeveer evenveel mannen als vrouwen in de archeologie tewerkgesteld zijn, en Griekenland en Cyprus, waar een overweldigende meerderheid aan vrouwen in deze sector werkzaam is. De vrouw/manverhouding is in de twee Griekstalige landen zelfs meer uitgesproken dan de man/vrouwverhouding in alle andere landen. Dit zou kunnen duiden op een specifiek cultureel verschil in deze landen, waar archeologie van oorsprong geen studiedomein voor mannen is en waardoor er een meerderheid aan gekwalificeerde vrouwen is.

Leeftijd

Land	-19		20-29		30-39		40-49		50-59		60+		gem.
België	0	0%	326	43%	236	31%	119	16%	69	9%	15	2%	34.3
Cyprus	0	0%	11	21%	16	31%	14	27%	9	17%	2	4%	39.2
Duitsland	75	4%	263	13%	468	24%	585	29%	450	23%	150	8%	42.5
Griekenland	0	0%	6	1%	109	22%	172	35%	172	35%	37	7%	47.4
Gr-Brittannië	6	<1%	692	28%	773	32%	586	24%	217	13%	71	3%	36.9
Hongarije	0	0%	87	16%	232	42%	72	13%	96	17%	66	12%	41.5
Ierland	4	<1%	446	56%	267	33%	56	7%	21	3%	3	<1%	30.2
Nederland	0	0%	33	11%	110	37%	91	31%	53	18%	11	4%	41.2
Oostenrijk	4	1%	62	14%	138	31%	130	29%	70	16%	40	9%	41.9
Slovenië	0	0%	8	16%	21	41%	11	22%	9	18%	2	4%	39.3
Slowakije	0	0%	50	27%	52	28%	21	11%	47	25%	15	8%	40.6
Tsjechië	0	0%	69	22%	100	32%	42	13%	72	23%	30	10%	41.3
Totaal	89	1%	2053	25%	2522	30%	1899	23%	1285	165	442	5%	39.0

De gemiddelde leeftijd van de archeologen in de Europese Unie is 39 jaar.

De archeologische beroepsbevolking is in de meeste landen relatief jong, hoewel er steeds zeer weinig erg jonge werknemers zijn. Uitzondering daarop is Duitsland, waar 4% van de werknemers jonger is dan 20 jaar, maar dit is in alle andere landen ongebruikelijk omdat hier de normale route naar archeologisch werk volgt uit een afgeronde universitaire studie.

Toch is de meerderheid van de archeologen die werkzaam zijn in Ierland ook jonger dan 30 jaar, terwijl er in Griekenland vrijwel geen archeologen zijn in die leeftijdscategorie. Oudere werknemers (ouder dan 60 jaar) zijn in alle participerende landen aanwezig, met uitzondering van Ierland.

10. Archeologen en mindervaliditeit

De partners hebben in elk van deelnemende landen onderzocht hoeveel mensen in de archeologie mindervalide zijn.

Aantal archeologen met lichamelijke beperkingen

Land	Totaal aantal personen waarvan de status bekend is	Totaal aantal gekende mindervalide personen	Percentage
België	124	2	1.6%
Cyprus	475	2	0.4%
Duitsland	884	53	6.0%
Griekenland	735	5	0.7%
Groot-Brittannië	2.365	38	1.6%
Hongarije	508	0	0%
Ierland	796	3	0.3%
Nederland	499	0	0%
Oostenrijk	479	3	0.6%
Slowakije	292	5	1.7%
Slovenië	126	0	0%
Tsjechië	663	11	1.7%
Totaal	7.946	122	1.5%

Het aantal mindervalide archeologen is in vrijwel alle participerende landen zeer gering; de enige uitzondering is Duitsland waar 6% van de archeologen een lichamelijke beperking bezit.

Het is niet bekend of deze lage cijfers het gevolg zijn van een persistente negatieve opvatting – de misvatting dat al het archeologisch werk zware fysieke arbeid vergt waardoor personen met lichamelijke beperkingen geen werk zoeken in de archeologie – of dat er sprake is van een barrière bij de aanwerving, veroorzaakt door vooroordelen van werkgevers ten aanzien van de capaciteiten van mensen met een lichamelijke beperking.

Het lijkt erop dat mindervalide personen minder kansen bezitten om werk in de archeologie te krijgen (hoewel dit niet noodzakelijk een belemmering voor transnationale mobiliteit is). De Universiteit van Reading (UK) heeft een studie uitgevoerd naar mindervaliditeit met betrekking tot het onderwijs in archeologisch veldwerk maar er is weinig onderzoek gedaan naar de relatie tussen de arbeidsmogelijkheden en lichamelijke beperkingen in de professionele archeologie.

11. Land van herkomst

Deze gegevens hebben betrekking op het land van herkomst van personen die in de archeologie werkzaam zijn in de diverse partnerlanden.

Land van herkomst

Land	Totaal aantal personen waarvan data gekend zijn	Aantal werkzaam in thuisland		Aantal werkzaam elders in de Europese Unie		Aantal werkzaam elders in de wereld	
		%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal
België	124	98%	121	2%	3	0%	0
Cyprus	52	79%	41	15%	9	4%	2
Duitsland	1.858	95%	1.773	3%	56	2%	29
Griekenland	1.570	99%	1.560	1%	8	<1%	2
Groot-Brittannië	2.611	93%	2.342	5%	130	2%	49
Hongarije	508	93%	473	5%	25	2%	10
Ierland	485	55%	269	42%	202	3%	14
Nederland	499	95%	476	3%	16	1%	7
Oostenrijk	479	90%	433	8%	37	2%	9
Slowakije	174	98%	171	1%	2	1%	1
Slovenië	126	95%	120	5%	6	0%	0
Tsjechië	313	98%	306	2%	7	0%	0
Totaal	8.799	92%	8.085	6%	501	1%	123

Algemeen gezien is meer dan 90% van de archeologen die in een land werkzaam zijn afkomstig uit dat land (in totaal werkt 92% van alle bevroegde archeologen in het land van herkomst), terwijl gemiddeld 6% van de totale archeologische beroepsbevolking in de 12 landen afkomstig is uit het ene EU-land maar woont en werkt in een ander EU-land. 1% van de archeologen werkzaam in de 12 landen komt oorspronkelijk uit een land buiten de EU.

Gegevens uit het EU-arbeidsmarktonderzoek 2007 geven aan dat 2,2% van de Europese beroepsbevolking woont en werkt in een ander EU-land, terwijl 3,8% van de totale EU-beroepsbevolking afkomstig is van buiten de EU (EC 2008).

Hieruit kan worden geconcludeerd dat archeologen relatief een hoger niveau van transnationale mobiliteit bezitten dan de Europese beroepsbevolking in haar geheel en dat er relatief minder personen in de archeologie afkomstig zijn van buiten de EU dan gemiddeld over alle beroepssectoren.

Er zijn enkele interessante observaties per land te maken over hoe transnationale mobiliteit in de archeologie plaatsvindt. In Hongarije zijn de meeste archeologen die uit het buitenland afkomstig zijn en in Hongarije werken in feite Hongaren die afkomstig zijn uit de buurlanden van Hongarije: Slowakije, Roemenië en Servië. 15% van de archeologen die op Cyprus werken, is afkomstig uit andere landen en een opvallende 45% van de archeologische beroepsbevolking in Ierland is afkomstig van elders, waarvan 42% uit de landen van de Europese Unie en 3% van daarbuiten.

Er is altijd sprake geweest van een vrij verkeer van archeologen tussen Noord-Ierland en de Ierse Republiek en veel archeologen hebben in beide jurisdicties gewerkt. In de afgelopen jaren kon de eigen archeologische wereld de sterke toename in de vraag naar archeologen voor opgravingen, voorafgaandelijk aan geplande infrastructuurprojecten in de Ierse Republiek, niet meer beantwoorden. Daardoor is het aantal Ierse commerciële bedrijven sterk gestegen en heeft een aantal Engelse bedrijven filialen in Ierland opgericht. Doordat vele mensen in de landen van de Europese Unie het Engels voldoende beheersen, heeft dit

de migratie van archeologen vanuit de gehele Europese Unie mogelijk gemaakt (zie 16.3. *Belemmeringen voor transnationale mobiliteit – taalvereisten hieronder*).

12. Hoogste kwalificatieniveau behaald door archeologen

Deze gegevens hebben betrekking op het hoogste diploma dat werd behaald door de personen die als archeoloog in de participerende landen werkzaam zijn. Tevens werd gevraagd in welk land ze hun diploma hebben behaald.

Hoogste kwalificatieniveau

Land	Humaniora diploma		Bachelordiploma (<i>Undergraduate Degree</i>)		Master diploma		Doctoraat		<i>Habilitation</i> (Post-Doctoraat)	
	Aantal	Procent	Aantal	Procent	Aantal	Procent	Aantal	Procent	Aantal	Procent
België	0	0%	0	0%	108	87%	16	13%	0	0%
Cyprus	0	0%	4	8%	23	44%	25	48%	0	0%
Duitsland	412	45%	47	5%	232	25%	184	20%	48	5%
Griekenland	0	0%	704	53%	401	29%	234	17%	2	1%
Groot-Brittannië	97	4%	1.266	55%	672	29%	263	11%	9	<1%
Hongarije	0	0%	0	0%	415	82%	76	15%	17	3%
Ierland	165	20%	315	39%	298	37%	25	3%	4	<1%
Nederland	17	6%	2	1%	141	50%	122	43%	0	0%
Oostenrijk	235	48%	5	1%	113	23%	108	22%	29	6%
Slowakije	0	0%	1	1%	103	62%	37	22%	24	15%
Slovenië	6	12%	27	54%	7	14%	9	18%	1	2%
Tsjechië	5	2%	13	4%	219	70%	50	16%	26	8%
Totaal	937	13%	2.384	32%	2.732	37%	1.149	16%	160	2%

In elk van de participerende landen is het gebruikelijk dat personen die in de archeologie werkzaam zijn over een diploma beschikken. In 8 van de deelnemende landen beschikte minder dan 6% van de personen die in de archeologie werkzaam zijn niet over een diploma. De enige uitzonderingen zijn Slovenië, waar de relatief kleine dataset tot een vertekend beeld kan hebben geleid, Ierland, waar 20% geen diploma bezit en Duitsland en Oostenrijk. In deze twee Duitstalige landen is het gebruikelijk om arbeiders een grote verantwoordelijkheid te geven bij de uitvoer van archeologische veldwerk, terwijl in alle andere partnerlanden het veldwerk wordt uitgevoerd door gediplomeerde archeologen.

Gemiddeld is 55% van alle archeologen in het bezit van een Masterdiploma of een hogere kwalificatie. De cijfers zijn gerelateerd tot het Bologna-systeem: in de landen waar het Bologna-systeem reeds lang in voege is, geeft een bachelordiploma toegang tot de arbeidsmarkt terwijl een masterdiploma een postgraduate studie is. In de landen waar het Humboldt-systeem nog in voege is of pas recent werd vervangen door het Bologna-systeem is een masterdiploma de minimale kwalificatie om in de archeologie aan het werk te geraken. In ons project was dat het geval in België, Hongarije, Slowakije en Tsjechië. Verdere details worden besproken in 16.2. *Belemmeringen voor transnationale mobiliteit* en in het bijgaande rapport over kwalificaties en eisen voor uitvoerend werk (Collis 2009).

Het land waar het diploma werd behaald

Land	Hoogste diploma behaald in land van tewerkstelling		Hoogste diploma behaald in ander land van de EU		Hoogste diploma behaald in ander land buiten EU	
	Aantal	Procent	Aantal	Procent	Aantal	Procent
België	123	99%	1	1%	0	0%
Cyprus	4	8%	45	87%	3	6%
Duitsland	1.706	97%	35	2%	13	1%
Griekenland	onbekend					
Groot-Brittannië	1.877	91%	138	7%	41	2%
Hongarije	onbekend					
Ierland	onbekend					
Nederland	234	96%	7	3%	4	2%
Oostenrijk	461	94%	29	6%	0	0%
Slowakije	onbekend					
Slovenië	19	79%	4	17%	1	4%
Tsjechië	309	99%	3	1%	1	<1%
Totaal	4.733	94%	262	5%	63	1%

De grote meerderheid (94%) van de archeologen heeft zijn hoogste diploma behaald in het land waar hij/zij nu werkzaam is. Dit komt in hoge mate overeen met het aantal archeologen dat werkzaam is in het land van herkomst (92%). In alle landen waarvoor gegevens bekend zijn, zijn er enkele archeologen die hun hoogste diploma in een ander land van de Europese Unie hebben behaald, met een gemiddelde van 5% van de archeologen. Dit suggereert dat diploma's geen onoverkomelijke hindernis vormen voor transnationale mobiliteit (zie echter in 16.2. *Belemmeringen voor transnationale mobiliteit – Kwalificaties*).

In alle landen, met uitzondering van Cyprus, is het aantal personen dat een diploma elders verwierf een zeer kleine minderheid, maar 87% van de archeologen werkzaam in Cyprus hebben hun hoogste diploma in een ander land van de Europese Unie verworven, en 6% van hen daarbuiten. Dit kan grotendeels verklaard worden door het feit dat de Universiteit van Cyprus (de eerste universiteit op Cyprus) pas vanaf 1992 studenten aannam.

13. Voltijds en deeltijds werk in de archeologie

In de 12 deelnemende landen werden gegevens verzameld omtrent het voltijds en deeltijds werk in de archeologie.

Voltijds en deeltijds werk

Land	Aantal voltijds (> 30 uur per week)		Aantal deeltijds (< 30 uur per week)	
België	107	90%	12	10%
Cyprus	451	95%	24	5%
Duitsland	1.617	75%	525	25%
Griekenland	1.428	98%	28	2%
Groot-Brittannië	2.274	89%	284	11%
Hongarije	502	99%	6	1%
Ierland	756	97%	22	3%
Nederland	362	73%	137	27%
Oostenrijk	372	76%	118	24%
Slowakije	149	87%	23	13%
Slovenië	53	98%	1	2%
Tsjechië	495	75%	161	25%
Totaal	8.566	86%	1.341	14%

Van de beroepsbevolking in de gehele Europese Unie (alle beroepsectoren) werkt 18% deeltijds en de rest voltijds (Romans & Preclin 2008). Terwijl deeltijds werk in bepaalde beroepen en activiteiten veel voorkomt is in de archeologie het voltijds werk de norm. Er zijn duidelijk mogelijkheden om deeltijds te werken in landen met een meer flexibele archeologische sector, zoals in Duitsland, Nederland, Oostenrijk en Tsjechië, waar tussen de 24 en 27% van de archeologen deeltijds werkt. Er is een significante variatie tussen deze landen en de landen waar voltijds werk vrijwel algemeen is: in Cyprus, Griekenland, Hongarije, Ierland en Slovenië werkt meer dan 95% van de archeologen voltijds.

Het doel van de *Council Directive 97/81/EC* (EC 1997) is te zorgen voor de uitschakeling van de discriminatie ten aanzien van personen die deeltijds werken en de ondersteuning van de ontwikkeling van kansen voor deeltijds werkenden op een manier die voor zowel werkgevers als werknemers aanvaardbaar is. De gegevens van deze vijf landen suggereren dat er in de praktijk een obstakel zouden kunnen zijn voor de transnationale mobiliteit van archeologen die op zoek zijn naar flexibel en deeltijds werk. Dit wordt echter niet vermeld als een belangrijke belemmering bij de transnationale mobiliteit van werknemers in de archeologische sector.

14. Verloning in de archeologie

In de 12 deelnemende landen werden gegevens verzameld omtrent de salarissen van de archeologen die er werkzaam zijn.

Archeologische salarissen

Land	Gemiddeld loon van archeologen	Gemiddeld loon van archeologen in vergelijking met nationaal gemiddelde	Gemiddeld loon van alle beroepsectoren
België	28.819 €	104%	27.780 €
Cyprus	40.656 €	175%	23.122 €
Duitsland	31.071 €	108%	29.016 €
Griekenland	28.925 €	108%	26.987 €
Groot-Brittannië	34.392 €	78%	44.261 €
Hongarije	11.432 €	119%	9.619 €
Ierland	37.680 €	97%	38.745 €
Nederland	onbekend	onbekend	30.000 €
Oostenrijk	31.518 €	122%	25.797 €
Slowakije	6.030 €	83%	7.248 €
Slovenië	16.827 €	111%	15.116 €
Tsjechië	10.145 €	108%	9.455 €
Europese Unie cijfers 2005	31.134 €	107%	28.992 €

Helaas werden er voor Nederland te weinig data over salarissen ontvangen om bruikbare cijfers te kunnen presenteren.

Het meest recent gepubliceerde cijfer voor het gemiddeld inkomen van alle werknemers in de Europese Unie was 28.992 € in 2005 (Eurostat 2008). Vermits de data die voor dit project verzameld werden betrekking hebben op het jaar 2007, dient voorzichtigheid aan de dag te worden gelegd wanneer men bovenstaande tabel voor vergelijkingen wil gebruiken. Samenvattend kan worden gezegd dat archeologen in de 12 hier bestudeerde landen ongeveer 0,5 € bn per jaar worden betaald.

Over het algemeen worden archeologen goed verlonen, met een gemiddelde loon dat net boven het gemiddelde salaris voor alle beroepsgroepen ligt. Uitzonderingen hierop zijn Groot-Brittannië, Ierland en Slowakije, waar archeologen over het algemeen minder betaald worden dan het nationaal gemiddelde.

Opvallend is ook dat archeologen in Cyprus niet alleen meer loon krijgen dan in elk van de andere landen maar dat zij ook het meest verdienen ten opzichte van de rest van de beroepsbevolking.

Deze variatie tussen de verloning van archeologen in de deelnemende landen kan voor een deel gerelateerd worden aan het niveau van privatisering van de archeologische sector. In Cyprus werken vrijwel alle beroepsarcheologen voor de overheid, terwijl de grote meerderheid van de archeologen in Groot-Brittannië en Ierland in private bedrijven werkzaam is. Daardoor kunnen veel meer archeologen aan het werk worden gezet maar voor een gemiddeld lager salaris.

15. Opleidingsbehoeften en competentielacunes

De partners hebben data verzameld omtrent de lacunes in competenties en de behoeften aan opleiding en bijscholing in de archeologische sector in hun land.

In ieder deelnemend land werden problemen (lacunes en gebreken) met de vereiste competentie van archeologen vastgesteld, zowel met betrekking tot specifieke archeologische vaardigheden als tot meer algemene, niet-archeologische competenties.

Deze kwesties werden door de diverse projectpartners op een verschillende wijze bevroegd (afhankelijk van de eigen structuur en benadering van archeologisch werk per land) waardoor het niet mogelijk is om een vergelijking tussen de landen te maken.

De uitvoering van dit deel van het project is voor ieder land echter van groot belang geweest omdat het de docenten en werkgevers voorziet van informatie met betrekking tot de specifieke noden aan opleiding. Verdere specifieke details worden gepresenteerd in de 12 nationale rapporten, toegankelijk via www.discovering-archaeologists.eu.

16. Transnationale mobiliteit

Artikel 15 van de *Charter of Fundamental Rights of the European Union* (EC 2007) benadrukt dat 'iedereen het recht heeft op werk en het vrij kiezen of aanvaarden van een beroep' en dat 'iedere burger van de Europese Unie de vrijheid heeft een baan te zoeken, te werken, een onderneming op te zetten of diensten aan te bieden in elk van de landen van de Europese Unie'.

Het recht om in elk van de EU-landen te mogen werken, is fundamenteel in het verschaffen van de mogelijkheden voor elk individu om grenzen te overschrijden. Binnen dit project werd gezocht naar de belemmeringen voor archeologen om van het ene naar het andere land van de Europese unie te gaan, er te wonen en te werken, en ook gedacht over de mogelijkheden om deze belemmeringen uit de weg te ruimen.

Het project heeft aangetoond dat archeologen in de 12 deelnemende landen relatief mobiel zijn: 6% van alle archeologen die in deze landen werkzaam is, is afkomstig uit een ander land van de Europese Unie. Dat is dus meer dan de 2,2% van personen die in de Europese Unie werkzaam zijn in een ander land dan het eigen land van oorsprong (Romans & Preclin 2008).

Het project heeft echter ook aangetoond dat er specifieke aandacht dient geschonken te worden aan de mogelijkheden voor transnationale mobiliteit van archeologen, meer specifiek in relatie tot kwalificaties, uitvoeringsvergunningen en taalvereisten. Dit zal hieronder besproken worden.

16.1. Belemmeringen voor transnationale mobiliteit – Vergunningen

Archeologische opgravingen zijn noodzakelijkerwijs destructief aangezien ze het verwijderen en analyseren van deposities omvatten die in hun geheel een archeologische site vormen. Hoewel dit niet de enige manier is waarop primaire archeologische gegevens over het menselijk verleden verzameld kunnen worden, is het wel de meest gangbare.

In vrijwel alle landen van de Europese Unie zijn er wettelijke bepalingen over wie 'destructief' archeologisch onderzoek mag uitvoeren. Normaal gesproken gebeurt dit door middel van een vergunningssysteem, waarbij een overheidsdienst een individu of organisatie het recht verleent te werken op een bepaalde archeologische site. Een systeem van vergunningen wordt in elk van de 12 deelnemende EU-landen in de een of andere vorm toegepast en is meestal van toepassing op de leidende archeoloog en niet op de andere leden van het team.

In sommige landen zijn de criteria voor het toekennen van een vergunning om een opgraving te leiden verbonden met academische kwalificaties (dit onderwerp wordt meer uitvoerig besproken in Collis 2009). In de meeste landen waar dergelijke kwalificaties vereist zijn om een vergunning te verkrijgen moeten de vergunningverleners de consequenties van de invoering van het Bolognasysteem nog verwerken. Academische kwalificaties worden hieronder verder behandeld in 16.2. *Belemmeringen voor transnationale mobiliteit – Kwalificaties*.

In vele gevallen is deze regelgeving sterk beïnvloed door de *European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage* (CoE 1992), beter bekend als de conventie van Valletta of het Verdrag van Malta. Als document van de Europese Commissie hebben deze conventies op zichzelf geen rechtsgeldigheid maar landen kunnen ervoor kiezen ze te ondertekenen en te bekrachtigen en ze daarmee voorzien van een wettelijke status. Het genoemde document beschrijft drie series van erfgoedbeheer die toegepast moeten worden op archeologische resten. De belangrijkste hiervan is de derde serie, die bepaalt dat procedures toepast moeten worden 'om ervoor te zorgen dat opgravingen en andere potentieel destructieve technieken worden uitgevoerd door gekwalificeerde en speciaal daartoe bevoegde personen'.

Dit project heeft aan het licht gebracht dat de vergunningssystemen vaak ondoorzichtig en beperkend zijn en niet in alle gevallen gebaseerd zijn op competentie, maar vaak op academische kennis en specifieke lokale ervaring. In die vorm dienen dergelijke systemen beschouwd te worden als belemmeringen voor de transnationale mobiliteit omdat de mogelijkheden voor een baan beperkt worden tot diegenen die vroegere ervaringen op dit domein kunnen voorleggen en anderen, die dat niet kunnen, van het bekomen van een vergunning worden uitgesloten.

16.2. Belemmeringen voor transnationale mobiliteit – Kwalificaties

Momenteel hebben 46 landen de Bolognaverklaring (19 juni 1999) ondertekend (European Higher Education Area 1999; Benelux Bologna Secretariat, 2009), waaronder alle 12 partnerlanden in dit project. Deze verklaring streeft naar de vergelijkbaarheid van de diploma's op basis van de Bachelormasterstructuur, de overdracht van studiepunten en de uitwisseling van studenten en docenten. Het Bolognaproces heeft een serie veranderingen gestimuleerd waardoor de opleidingen in het Europese hoger onderwijs onderling beter vergelijkbaar en meer op elkaar afgestemd gemaakt worden waardoor dit onderwijs meer competitief en aantrekkelijk wordt voor studenten binnen de Europese Unie en voor studenten en docenten van andere continenten. Tegen 2010 dienen volgende doelstellingen bereikt te zijn:

- de introductie van een eenvoudig toegankelijk en vergelijkbaar systeem van diploma's.
- de invoering van een tweetrappensysteem gebaseerd op bacheloropleiding (*undergraduate*) die toegang verleent tot de arbeidsmarkt en een masteropleiding (*graduate*) die leidt tot een master- en/of een doctoraatstitel.
- de invoering van een creditsysteem om de mobiliteit van studenten en de transfereerbaarheid van hun opleidingsresultaten te bevorderen. Deze *credits* kunnen ook bekomen worden buiten het hoger onderwijs, bijv. door het aantonen van competenties en kwalificaties.
- de bevordering van het vrij verkeer van studenten en docenten.
- de bevordering van de onderlinge samenwerking tussen de opleidingsinstituten op Europees niveau.
- de promotie van de Europese dimensie door middel van gezamenlijke curricula, inter-institutionele samenwerking en mobiliteitsprogramma's voor zowel studenten als docenten en onderzoekers.

De snelheid waarmee deze nieuwe structuur wordt of werd ingevoerd varieert van land tot land en binnen elk land ook dikwijls van opleiding tot opleiding en van universiteit tot universiteit.

Binnen dit project werd vastgesteld dat er nog een hele weg dient afgelegd te worden om te komen tot de realisatie van duidelijk vergelijkbaar en algemeen erkend systeem van diploma's in de Europese Unie (Collis 2009). De voornaamste problemen voor de archeologische opleidingen zijn:

- het ontbreken van een bacheloropleiding in archeologie in sommige landen.
- de verschillen in de wettelijke definities van 'archeoloog' (of het ontbreken van een wettelijke definitie).
- de variatie aan doelstellingen van de universitaire diploma's en de manier van examineren, wat leidt tot grote verschillen en discrepanties in de erkenning van diploma's in andere landen of instituten.
- de verschillende wijzen waarop veldarcheologie, en in het bijzonder opgravingen, worden georganiseerd en de verschillende mate waarin archeologisch personeel daarbij betrokken is.

Deze problemen zorgen ervoor dat in sommige landen archeologiestudenten geen of onvoldoende kwalificaties kunnen vergaren waarmee zij in een ander land van de Europese Unie als archeoloog aan de slag kunnen.

16.3. Belemmeringen voor transnationale mobiliteit – Taalvereisten

In de meeste EU-landen wordt van archeologen verwacht, eerder dan vereist, dat ze de officiële taal van het land voldoende beheersen, vooral van diegenen die een vaste baan willen bekomen. In een aantal landen, zoals Griekenland en Cyprus, is het schriftelijk vastgelegd dat men de taal vloeiend dient te beheersen (Collis 2009).

Het is duidelijk dat de transnationale mobiliteit eenvoudiger is tussen landen met dezelfde taal, zoals Oostenrijk en Duitsland, Vlaanderen en Nederland, Griekenland en Cyprus.

Binnen het project was Ierland het land met de meeste archeologen van niet-Ierse afkomst. De mogelijkheden om naar Ierland te gaan en er in de archeologie te werken worden vereenvoudigd door de populariteit van het Engels als onderwijstaal, waarbij 38% van de EU burgers verklaart dat voldoende Engels te kennen om een conversatie te voeren (Eurobarometer 2006).

17. Aanbevelingen

- Dat de partners naar kansen zullen blijven zoeken om verder samen te werken met als doel het transnationale netwerk te behouden, dat dit project tot stand heeft gebracht
- Dat de partners om de 5 jaar data zullen verzamelen met als doel een bijgewerkte versie van de cijfergegevens te verschaffen aan de individuele archeologen, de werkgevers in de archeologische sector, de beleidsverantwoordelijken en andere geïnteresseerde instellingen.
- Dat de partners overwegen het netwerk uit te breiden en er andere landen, die geen deel uitmaakten van het project in 2006-2008, er bij te betrekken, in het bijzonder Scandinavische en West-Mediterrane landen.
- Dat beleidsverantwoordelijken aandacht zouden hebben voor de discrepanties tussen de doelstellingen van de Bolognaverklaring en de opleidingsvereisten voor het bekomen van een vergunning voor archeologisch veldwerk.
- Dat beleidsverantwoordelijken aandacht zouden hebben voor de discrepanties tussen de specifieke vereisten voor het bekomen van een vergunning voor archeologisch veldwerk en de verplichtingen onder het *Charter of Fundamental Rights of the European Union* om het individuen mogelijk te maken zich tussen EU-landen te verplaatsen voor wonen en werk.

18. Bibliografie

- Benelux Bologna Secretariat, 2009, *Participating Countries and Organisations*. <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/pcao/index.htm> (geraadpleegd januari 2009).
- Collis, J., 2009, *Discovering the Archaeologists of Europe: Qualifications and Requirements to Practice*. http://www.discovering-archaeologists.eu/DISCO_Qualifications_Report.doc (geraadpleegd januari 2009).
- Council of Europe (CoE), 1992, *European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (revised)*. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/143.htm> (geraadpleegd januari 2009).
- Eurobarometer, 2006, *Europeans and their Languages*, Special Eurobarometer 243. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_sum_en.pdf (geraadpleegd januari 2009).
- EC (European Commission), 1997, *Council Directive 97/81/EC of 15 December 1997 concerning the Framework Agreement on Part-Time Work*. http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sqa_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=31997L0081&model=quichett (geraadpleegd januari 2009).
- EC, 2007, *Charter of Fundamental Rights of the European Union*. http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf (geraadpleegd januari 2009)
- EC, 2008, *Mobilising EU Workers*. http://ec.europa.eu/news/employment/080923_1_en.htm (geraadpleegd januari 2009).
- European Higher Education Area, 1999, Joint Declaration of the European Ministers of Education Convened in Bologna on the 19th of June 1999. http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/990719BOLOGNA_DECLARATION.PDF (geraadpleegd januari 2009).
- Eurostat 2008, *Average Gross Annual Earnings in Industry and Services*, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&product=REF_TB_labour_market&root=theme0/t_labour/t_earn/tps00175&zone=detail (geraadpleegd januari 2009)
- Higher Education Funding Council for England, 2006, *The Bologna Declaration*, <http://www.hefce.ac.uk/partners/world/bol/> (geraadpleegd april 2006).
- Phillips, T., Gilchrist, R., Hewitt, I., Le Scoullier, S, Booy, D. & Cook, G., 2007, *Inclusive, Accessible, Archaeology: Good Practice Guidelines for Including Disabled Students and Self-Evaluation in Archaeological Fieldwork Training*, Higher Education Academy Subject Centre for History, Classics and Archaeology: Guides for Teaching and Learning in Archaeology number 5. http://www.heacademy.ac.uk/assets/hca/documents/archaeology/Inclusive_Accessible_Archaeology.pdf (geraadpleegd januari 2009).
- Romans, F. & Preclin, V., 2008, *European Union Labour Force Survey – Annual Results 2007*, Eurostat: Data in Focus 27/2008. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-QA-08-027/EN/KS-QA-08-027-EN.PDF (geraadpleegd januari 2009).

Appendix 1: Overheid en private markt

De partners hebben ieder in het kort uiteengezet hoe de archeologie in hun land is georganiseerd en wordt uitgevoerd (op een organisatorische basis). Enkele van deze uiteenzettingen zijn opgenomen in de nationale rapporten en zijn beschikbaar via www.discovering-archaeologists.eu.

België

De archeologie is verschillend georganiseerd binnen de diensten van de drie verschillende regio's (Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Vlaanderen en Wallonië).

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de archeologie een onderdeel van de Directie voor Monumenten en Landschappen, die verantwoordelijk is voor het erfgoedbeheer in het algemeen, inclusief archeologisch onderzoek.

In Vlaanderen is de regionale overheid bevoegd voor het archeologisch beleid maar is de uitvoering vooral toevertrouwd aan provinciale, gemeentelijke en intergemeentelijke diensten. Daarnaast krijgt de commerciële archeologie kansen om zich in deze structuren te integreren en vele jonge archeologen zijn hierin aan het werk.

In Wallonië ligt zowel het beleid als de uitvoering van archeologisch erfgoedbeheer in handen van de regionale overheid, die in alle provincies haar eigen departementen heeft en voor de uitvoering van archeologisch noodonderzoek eventueel voorziet in extra middelen en in de coördinatie van de lokale overheden en instellingen.

De Belgische overheid ondertekende het Verdrag van Malta in 2002 maar is van de regionale overheden afhankelijk voor de uitvoering ervan. Al voor de ondertekening werden ondernemingen bereid gevonden de kosten voor archeologisch noodonderzoek op zich te nemen, speciaal voor grootschalige infrastructuurprojecten zoals hogesnelheidslijnen en langeafstandspijpleidingen.

Cyprus

Het Departement voor Oudheden is verantwoordelijk voor het beheer van het archeologisch erfgoed van Cyprus, inclusief structurele en noodopgravingen en archeologische prospecties. Sinds 1974 is een toenemend aantal buitenlandse onderzoeksgroepen archeologisch actief in het uitvoeren van veldwerk op Cyprus. Er is geen sprake van commerciële archeologie op Cyprus.

Duitsland

De culturele soevereiniteit van de verschillende Duitse deelstaten (*Bundesländer*) heeft tot gevolg dat er in elk van de deelstaten verschillende wetten en structuren zijn ontstaan. Daardoor dient de ontwikkelaar van een grootschalig bouwproject, dat verschillende deelstaten doorkruist, met elk van de deelstaatsdiensten (en ook de soms lokale diensten) voor erfgoedbeheer aparte afspraken te maken.

De financiering van archeologische projecten komt vooral van de publieke sector. Kredieten uit de private sector zijn enkel belangrijk in die deelstaten waar het 'de verstoorder betaalt' principe (*Verursacherprinzip*) van toepassing is, hoewel de overheid in sommige deelstaten eveneens kredieten voor het archeologisch onderzoek bij grootschalige bouwprojecten ter beschikking stelt.

In sommige deelstaten wordt het veldwerk uitgevoerd door personeel in dienst van de deelstaat; in andere deelstaten wordt het contractueel uitbesteed. Het toezicht en de kwaliteitscontrole wordt echter niet aan de commerciële bedrijven uitbesteed maar altijd door de deelstaatsdiensten voor erfgoedbeheer uitgevoerd.

Griekenland

Commerciële archeologie bestaat in Griekenland niet. Alle archeologische activiteiten, en opgravingen in het bijzonder, worden uitgevoerd ofwel door de door de overheid gefinancierde Griekse Archeologische Dienst, ofwel door wetenschappelijke instituten (universiteiten of buitenlandse instellingen) die een specifieke vergunning van de Griekse Archeologische Dienst hebben verkregen.

Er zijn momenteel ook 18 buitenlandse archeologische instituten in Griekenland gevestigd.

Groot-Brittannië

De archeologie in Groot-Brittannië is voornamelijk op commerciële basis georganiseerd, waarbij de lokale overheid een belangrijke rol spelen. In Engeland, Wales of Schotland is het niet nodig om een vergunning te hebben om archeologisch werk uit te voeren, met uitzondering van een beperkt aantal geklasseerde monumenten en beschermde scheepswrakken. Wel is steeds de toestemming van de landeigenaar vereist.

Projectontwikkelaars zijn verplicht om de noodzakelijke archeologische inventarisaties en onderzoeken in het kader van bouwproject te bekostigen, als onderdeel van het proces tot het bekomen van een verkavelings- of bouwvergunning, die door de overheid wordt verleend op advies van de eigen archeologische diensten. Private firma's voorzien de ontwikkelaars van archeologisch advies en commerciële archeologische bedrijven voeren de werkzaamheden uit.

De bevoegde erfgoedinstanties in de vier afzonderlijke delen van Groot-Brittannië (Engeland, Schotland, Wales en Noord-Ierland) hebben voornamelijk een adviserende rol ten opzichte van regionale overheden.

Hongarije

In Hongarije heeft een beperkt aantal instituten het recht om archeologische opgravingen uit te voeren, waaronder de 19 regionale musea, het Historisch Museum in Boedapest, het Nationaal Museum van Hongarije, de Hongaarse Academie van Wetenschappen, de drie universiteiten waar archeologie wordt gedoceerd en de Buitendienst voor Cultureel Erfgoed.

In de Hongaarse archeologie zijn ook nog enkele zeer kleine ondernemingen (meestal 1 persoon) actief. Wettelijk is niet toegestaan dat zij direct bij de ontwikkelaars onder contract staan, dus worden zij als onderaannemers bij de bevoegde regionale musea tewerkgesteld.

Grootschalige projectontwikkelaars trekken soms archeologische experts aan als partners voor het wettelijk voorgeschreven archeologisch onderzoek (deze personen zouden in andere landen als adviseurs worden beschouwd). Hun aantal is relatief laag en bedraagt minder dan 10 personen.

Ierland

De grootste bron van inkomsten voor de Ierse archeologie zijn de fondsen die door projectontwikkelaars voor archeologisch onderzoek ter beschikking worden gesteld. Onder het principe van 'de verstoorder betaalt' vallen alle kosten voor archeologisch onderzoek immers onder de verantwoordelijkheid van de projectontwikkelaar. Dit principe wordt zowel voor private als voor overheidsprojecten, zoals de aanleg van wegen, toegepast. Voor elke opgraving is een vergunning nodig die door de overheid aan een bevoegd verklaard archeoloog wordt toegekend.

De overheid heeft eigen archeologen in dienst in een aantal nationale en lokale diensten. Lokale overheden nemen soms archeologen in dienst als adviseurs bij grootschalige projecten en ook de Nationale Wegen Autoriteit heeft eigen archeologen in dienst, naast de grootschalige projecten waarvan ze de opgravingen financieren en die door derden worden uitgevoerd.

Het merendeel van de archeologen in overheidsdienst werkt in de planologie, de terreinverkenningen, de regelgeving en het erfgoedbeheer. In het verleden voerden overheidsarcheologen ook opgravingen uit op sites in overheidseigendom maar de laatste jaren wordt dit werk meer en meer aanbesteed.

Nederland

In Nederland wordt erfgoedbeheer beschouwd als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de overheid en de private sector. Private initiatieven binnen de archeologie zijn een relatief nieuw verschijnsel en een direct gevolg van de toepassing van het Verdrag van Malta (CoE 1992).

Op nationaal niveau hebben vrijwel alle overheidsdiensten enige vorm van verantwoordelijkheid voor erfgoedmanagement. Ontwikkelingen op het vlak van wet- en regelgeving hebben er toe geleid dat de overheid meer en meer van haar verantwoordelijkheden bij de provincies en lokale overheden heeft gelegd en de commerciële sector een steeds prominenter rol is gaan spelen.

Van de opdrachtgever, of dat nu in de publieke of private sector is, wordt verwacht dat hij rekening houdt met archeologische waarden en dat hij bij alle geplande grondverstoringen de nodige beschermingsmaatregelen treft. Overheidsinstellingen (centraal, provinciaal zowel als lokaal) dienen de archeologie als voorwaarde te stellen bij het toekennen van vergunningen voor de uitvoering van ontwikkelingsprojecten. De kosten van archeologisch onderzoek worden gedragen door de projectontwikkelaar, die ook de uitvoerder van het archeologisch onderzoek kan kiezen.

Oostenrijk

Erfgoedbeheer en de toekenning van vergunningen voor archeologisch veldwerk zijn de verantwoordelijkheid van de Nationale Dienst voor Erfgoedbeheer (BDA). Commerciële archeologie bestaat maar staat nog in de kinderschoenen. Financiering komt voornamelijk uit de publieke sector, hoewel er in de afgelopen jaren steeds meer geld van bouwbedrijven afkomstig is om grootschalige opgravingen te bekostigen. Oostenrijk heeft het Verdrag van Malta nog niet ondertekend.

Slovenië

Het Instituut voor de Bescherming en het Wetenschappelijk Onderzoek van Culturele Monumenten is een onderdeel van het Ministerie van Cultuur. De opdrachten omvatten de evaluatie van de bewaringstoestand van de monumenten en het wetenschappelijk onderzoek naar de fysieke en wettelijke bescherming van monumenten, inclusief veldwerk.

Voor de aanleg van het wegennet in Slovenië in de afgelopen 15 jaar was een groter aantal archeologen nodig dan de hiervoor vernoemde diensten ter beschikking hadden. Daardoor werd de private sector een vitaal onderdeel van de Sloveense archeologie met private ondernemingen en freelancers die, via publieke aanbestedingen, de meeste noodopgravingen uitvoeren in het kader van infrastructuurwerken en stadsontwikkeling.

Slowakije

De bescherming van het cultureel erfgoed wordt uitgevoerd door de Raad voor Monumentenzorg van Slowakije (onder de bevoegdheid van het Ministerie van Cultuur) en door regionale raden voor monumentenzorg. Vergunningen om archeologische opgravingen uit te voeren worden verleend door het Slowaakse Ministerie van Cultuur. De kosten voor het archeologisch onderzoek worden betaald door de eigenaar van het terrein of het gebouw. Dientengevolge wordt het grootste gedeelte van de opgravingen in Slowakije momenteel gefinancierd door de eigenaars en uitgevoerd als noodopgravingen bij geplande bouwactiviteiten.

Het Archeologisch Instituut van de Slowaakse Academie van Wetenschappen is de coördinator en ook uitvoerder van archeologisch terreinonderzoek in heel Slowakije en beheert tevens het centraal register van archeologische sites in Slowakije.

Commerciële archeologische bedrijven zijn een nieuw verschijnsel sinds 2006. Zij voeren archeologische opgravingen uit op grootschalige private ontwikkelingsprojecten. Op het ogenblik zijn er drie commerciële archeologische bedrijven in Slowakije.

Tsjechië

Sinds 1992 is de verplichting ingevoerd tot het financieren van archeologische opgravingen bij elk bouwproject voor commerciële doeleinden. Archeologische opgravingen kunnen worden uitgevoerd door instituten die een vergunning van het Ministerie van Cultuur hebben verkregen.

De belangrijkste instituten met een wettelijke verantwoordelijkheid voor archeologische sites zijn de twee Archeologische Instituten van de Tsjechische Academie voor Wetenschap (in Praag voor Bohemen en in Brno voor Moravië). Beide instituten voeren wetenschappelijk onderzoek uit, participeren in noodopgravingen die door projectontwikkelaars worden gefinancierd en adviseren bij de bescherming van monumenten die deel uitmaken van archeologische sites.

Ook de archeologen die verbonden zijn aan regionale of gemeentelijke musea voeren opgravingen uit die door projectontwikkelaars worden gefinancierd. Sinds 1990 zijn er ook commerciële archeologische bedrijven die opgravingen uitvoeren, meestal op grootschalige private bouwprojecten. Op het ogenblik zijn er in Tsjechië 10 dergelijke bedrijven actief, met een vergunning van het Ministerie van Cultuur.

